

◆ VIKERKAAR ◆

Nr. 12   Detsember   1923.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

Peter Rosegger'i jutustus mägiselt maalt.

See oli vist küll minu kaheteistkümnendal eluaastal, kui isa mind jõulu-laupäeva hommikul vara õlast raputas: ma peaksin üles ärkama ja mõistusele tulema, tal olla mulle midagi ütelda. Silmad olid mul küll varsi lahti, aga mõistus! Kui ema abiga riidesse olin saanud ja söögilaua ääres hommikusuppi sõin, läks unine olek varsi mööda ja siis rääkis mulle isa: „Peeter, kuule nüüd, mis ma sulle ütlen! Säh, võta minu kepp, sest igalpool on palju lund ja säh, võta latern, sest tee on halb ja täis tuisanud. Säh, võta üks tühi kott, sest sa pead midagi koju tooma. Sa pead alla Langenvang'i minema. Sa tunned puukauplejat Spreitzeggerit Langenvangis; see on mulle ikka veel raha võlgu, kaks kuldnat ja kolmkümmend kuus kreutserit puude eest. Ma lasen talt seda paluda; koputa ilusasti viisakalt uksele ja võta müts maha, kui sa tuppa astud. Selle rahaga lähed pärast kaupmees Doppelreiteri juure ja ostad kaks mõõtu saiajahu, kaks naela loomarasva ja kahe krossi eest soola ja tood selle kõik koju.“

Nüüd tuli minu ema ka sinna juure; ta oli juba riides, kuna minu kuus nooremat õde-venda oma voodikestes magasid. Ema rääkis järgmist: „Jahu, rasva ja soolaga ei saa ma üksinda veel jõulutoitusid teha. Ma tarvitan sinna juure veel ühe krossi eest pärimi, viie kreutseri eest rosinaid, viie kreutseri eest suhkrut, kahe krossi eest safraani ja kahe kreutseri eest vürtsi. Saia pead ka tooma.“

„Siis ostad sa seda ka,“ lisas isa rahuliselt juure. „Ja

kui sul rahast puudu tuleb, siis palud sa härra Doppelreiterit, et ta sulle ülejäänud kauba võlgu annaks; ülestõusmise pühadeks maksan ma talle kõik ilusasti ära. Ühe saia võid teepääl ära süüa, sest et sa enne õhtut tagasi ei saa. Ja nüüd võid minna, kell saab juba viis, ja et sa hommikuseks jumalateenistuseks sinna jõuad!”

See oli kõik häa ja õige. Koti sidus isa mulle ümber keha, kepi võtsin paremasse, laterna uue küünlaga pahemasse kätte ja läksin sel viisil kodust välja, nagu ma seda sel ajal sagedasti tegin. Teerada, mida vähesed jalakäijad olid tar-

vitanud, oli sügava lume sees konarline ja sagedasti ei ole mitte kerge oma eelkäija jälgedes sammuda, kui sel liig pikad sääred on olnud. Ma ei olnud veel kolmesada sammugi edasi jõudnud, kui juba lumes lamasin, ja latern oli kukkudes ära kustunud. Ma kogusin end pikkamisi ja vaatlesin siis imekena ööd. Alguses oli ta üsna hirmuäratav pime, pikapääle hakkas lumi valgemaks ja puud mustemaks minema ja üleval kõrgel oli hele tähtesära. Lumme kukkuda võib ka ilma laternata, seepärast panin ma ta põõsa alla — ja ilma tuleta läks nüüd palju paremini edasi.

Ma jõudsin alla orgu. Oja vesi oli sileda jääga kaetud, kus pääl, kui ma üle tee läksin, taevatähed näisid libisevat. Pärast tuli üle mäe ronida. Säält jõudsin ma käidava tee

päale, mis läbi metsade kuni Mürzthalini välja viib. Sääli oli terve lai udumeri, kuhu sisse ka mina sattusin ja niiske õhk kandis siin enese kaasas paha lehma. Siin oli kivisöe haisu tunda. Ja õhk kandis kauget kõra minu kõrva, sest orus töötasid rauavabrikud; sõitis mõnikord raudteerong müristades üle sildade.

Kauase rändamise järele jõudsin orgu, maanteele, kus saanikellad helisesid. Udu läks halliks ja selgemaks, nii et ma hobuseid ja rändajaid, kes pühadeks koju sõitsid, juba lühikese maa päält näha võisin. Kui ma tund aega orus edasi olin kõndinud, kerkis pahemalt poolt teed tume kogu üles, paremal pool ka üks, pahemal pool mitu, paremal pool terve rida — — Langenvangi küla. Kõik, kellel aega oli, läksid kirikusse, sest püha jõululaupäev on täis eelaimamisi ja Jumala õnnistust. Enne veel kui jumalateenistus algas, sammus kõhn, küürus koolmeister läbi kiriku, vaatles kirikusolijaid, nagu otsiks ta kedagi. Viimaks tuli ta minu juure ja küsis tasa, kas ma ei tahaks talle oreli tallata: see, kes seda harilikult tegi, on haige. Täis uhkust ja rõõmu, et ma niisugusel kombel Jumalat tohtisin teenida, läksin ma temaga ühes koori päale, et püha jumalateenistuse ajal oreli lõõtsa tõmmata. Kuna ma kaht pikka nahkrihma üksteise järele kastist välja tõmbasin, kuhu nad mõlemad igakord jälle tagasi pugesisid, mängis koolmeister oreli ja ta tütar laulis.

Siis mäletan ma veel, kuidas ma sel hommikul päale jumalateenistust poolpimedas kirikus ühe püha pildi ees põlvitasin ja õnne ning õnnistust oma eeloleva ülesande jaoks palusin. See pilt kujutas neljateistkümnet avitajat — üks neist on ometi, kes võlgade sissenõudmise juures abiks oleks.

Mulle näis aga, nagu poeks palve ajal üks tasakesi teise selja taha. Sellegi päale vaatamata läksin rõõmsas meeleolus välja udusesse linna, kus igaüks agarasti pühade vastu valmistas, ja läksin otse puukaupleja Spreitzeggeri juure. Kui ma eesuksest sisse mõtlesin minna, tahtis vana Spreitzegger, nagu ma pärast aru sain, tagumisest uksest välja lipsata. Tal oleks see korda läinud, kui mulle sel silmapilgul sisemine hääl ei oleks öelnud: „Peeter, ära mine mitte eesuksest sisse nagu mõni härra. Ole alandlik, mine tagumise

ukse kaudu, nagu see metsa-talupoja poisile kohane on. Ja üsna tagumise ukse lähedal saime teineteisega kokku.

„Aah, poisu, sa tahad ennast soendama minna,“ ütles ta maheda häälega ja näitas toa poole. „Noh, mine aga soendama. Täna on külm!“ Ja tahtis ära minna.

„Mul ei ole külm,“ vastasin ma, „aga minu isa laseb härra Spreitzeggerit tervitada, ja palub raha.“

„Raha? Kuidas nii?“ küsis ta. „Ah, tõsi, sa oled ju metsa-talupoja poeg. Sa oled täna vara üles tõusnud, kui

juba nii kaugelt tuled. Puhka aga jalgu. Ja ma saadan sinu isale kah palju tervisid ja soovin talle õnnelikke pühi. Ma tulen ilma selletagi kord teile, küll me pärast selle ära õiendame.“

Ma ei saanud peaaegu sõnagi suust. Me oleks kõigist jõulusöökest selle teate järele ilma pidanud jääma.

„Ma palun kõigest südamest raha, ma pean jahu ostma ja rasva ja soola, ja ma ei tohi tühja kotiga koju minna.“

Ta vaatas mulle üksisilmi otsa.

„Sa võid seda!“ pomises ta, tõmbas ägedalt oma suure punase taskuraamatu välja, soris paberid, mis vististi kõik mitte pangapiletid ei olnud, võttis säält ühe guldna ja ütles:

„Noh, võta siis seks korraks niipalju; kahe nädala pärast saab sinu isa ülejäänud raha. Täna mul rohkem ei ole.“

Ta surus mulle guldna kätte, läks ära ja jättis mu sinna seisma.

Ma ei jäänud aga seisma, vaid läksin kaupmees Doppelreiteri juure. Sää! küsisin rahulikult ja mõõdukalt, nagu ei oleks mul midagi olnud, kaks mõõtu saiajahu, kaks naela loomarasva, kahe krossi eest soola, kahe krossi eest pärmi, viie kreutseri eest safrani ja kahe kreutseri eest vürtsi.

Härra Doppelreiter ise teenis mind ja tegi mulle ilusad pakid ning kotid, mis ta siis nõoriga üheks kimbuks kokku sidus ja jahukoti külge kinnitas, nii et ma ühe pambu üle öla ette, teise selja taha rippuma võisin panna.

Kui see oli sündinud, küsisin ma niisama kavala rahuga, kui palju see kõik kokku maksab.

„See on kokku kolm guldnat, viisteistkümme kreutserit,“ vastas ta kriidiga rehkendades.

„Hää küll,“ vastasin ma seepäele, „siin on üks gulden, ülejäänud osa maksab minu isa, Alpeli talu peremees, ülestõusmise pühiks ära.“

Siis vaatas see halatsemisväärt mees mulle imestades otsa ja küsis: „Ülestõusmise pühiks? Mis aastal?“

„Noh, tulevaiks ülestõusmise pühiks.“

Nüüd segas end Doppelreiteri naine vahele, kes teisi ostjaid teenis ja ütles: „Lase olla, mees. Tema isa on sagedasti võlgu võtnud ja pärast igakord korralikult ära maksnud. Las' olla!“

„Ma lasen ju, ega ma kaupa tagasi hakka võtma,“ vastas Doppelreiter. See oli küll üks mõnus kaupmees! Nüüd tulid mulle ka veel saiad meele, mis ema tuua käskis.

„Kas ma võiksin veel viis saia saada?“ küsisin ma.

„Saiad saab pagari juurest,“ ütles kaupmees.

Seda teadsin ma juba ennemgi. Aga ma ei olnud oma elu ajal kuulnud, et paar saia võlgu võetakse. Sellepärast teatasin kaupmehe prouale usaldavalt oma täielisest maksuvõimetusest, mispääle see mulle kohe abiks tuli. Ta andis mulle kaks krossi sularaha ja kui ta nüüd nägi, et mu niiskete ripsmetega silmad peaaegu vahetpidamata kuivatatud ploomide pääl

peatasid, mida ta ühele vanale naisterahvale korvi pani, andis mulle peotäie ka veel nendest maitsvatest asjadest: „Tee pääl maiustamiseks.“

Varsi pääle seda traavisin pakkidega rikkalikult koor-
matud mööda laia külatänavat kodupoole. Igalpool majades
küpsetati, praeti ja keedeti. Ma ei tundud nende inimeste
vastu kadedust. Ennem kahetsesin neid, et nad mitte minu

sarnased ei olnud, kes nii rikkaliku õnnistusega Alpeli poole
rändas. Homme saab tore jõulupüha olema! Sest ema oskab
midagi teha, kui tal need asjad käes on. Siga tapeti ju ka
ära. Siis saab lihasuppi, pekitükkisid, vorsti, neerusid, suhkru-
nuudlid ja saia rosinate ja safraniga! Langenvangi härrasrah-
val on niisugust asja igapäev, see ei ole midagi. Aga meil
on seda üks kord aastas ja meie asume sinna juure rikku-
mata kõhuga, vaat', see on alles midagi! Ja ometi mõllesin
ma selle vaevase rõõmu-teenonna pääl vähem söögi, kui
armsa jõululapse ja tema püha pidu pääle. Öhtul, kui ma koju

tulen, loen ma selle üle piiblist, ema ja teenijatüdruk laulavad siis jõululaule. Kui kell kümme saab, läheme Sankt-Kathreini kirikusse, kus kellade ja muusika saatel jõulujumalateenistust peetakse ja kus lugematu hulk küünlaid põleb. Ja altari kõrval on sõim, eesli ja härjaga ja karjastega ja mäe pääl Betlehema linn ja selle kohal laulavad inglid: „Au olgu Jumalale kõrges!“

Need mõtted kandsid mind alguses kui tiibadega edasi. Aga kui tükikese maad mööda libedat maanteed olin kõndinud, pidin ma oma koormat ühe öla päält teise pääle vahetama. Võõrastemaja lähedal tuli mulle keegi nelja hobusega vastu; kerge saanike nelja tulise hobusega, pukis läikivate nõõpidega kutsar. Keiser? Ei, härra Wachtler, Hohenvangi lossist, istus saanis üleni kasuka sisse mässitud ja suitsetas sigarit. Ma jäin seisma, vaatasin välgukiirusel kaduvale saanile jälrele ja mõtlesin: Natuke võõriti on siin ilmas küll sisse seatud. Sää! istub tugev mees saanis ja laseb end nii üleliigse jõuga vedada — ja mina suudan vaevalt oma pampe tassida.

Vahepääl oli lõunaaeg kätte jõudnud. Läbi udu võis päikese piimakarva ratast näha. Ta ei olnud kõrgele tõusnudki, sest kell neli tahtis ta jälle all olla, et pikka jõuluööd pühitseda. Ma tundsin jalges vahetevahel niisugust tulist surinat, mis rindu tungis. Mu liikmed värisesid.

Selle koha lähedal, ikus tee kahte arusse läheb, seisis rist Önnistegija elusuuruse kujuga. Ta seisis sää! nagu ta veel tänapäevgi seisab: ta jalge ees Johannes ja Magdalena. Kõike seda kattis laudest kokkulöödud katus, nii et see nagu kabel näis olevat.

Ma istusin risti ette pingile, mis palvetajate jaoks oli määratud ja hakkasin lõunat pidama. Üks sai oli minu jagu — see oli nii maitsev, et ma ta kõige parema meelega paari suutäiega alla oleksin neelanud. Kuid kiire söömine pole tervele hää, seda teadsin teiste käest, ja pikaldane söömine valmistab pikemat mõnu, seda teadsin juba iseenese käest. Nii siis otsustasin saia hästi pikkamisi ära süüa, kuna vahepääl ühe kuivatatud ploomi ära närisin.

See oli väga maitsev lõunasöök. Kui ma täna midagi hääd tahan saada, siis nõuab see enne palju tüli. Ah, kui ini-

mesel kunagi midagi puudu ei ole, siis jääb ta vaeseks! Ja kui rikas ma seekord olin, kui ma vaene olin!

Kui ma pääle söömist oma kahekordse koorma jälle õlale võtsin, oli see päris nalja-asi kanda. Virgasti mindi nüüd edasi. Kui ma hiljem mägestiku-metsa jõudsin, ja hall udu tihedasti lumega kaetud puie vahel seisis, mõtlesin ma Grableri Hanseli pääle. See oli söevedaja, kes igapäev oma koormaga Alpelist Mürztali läks. Kui ta täna oleks sõitnud! Ja kui ta nüüd tühja reega kodu poole sõidaks ja minu koorma pääle võtaks! Ja viimaks mind ennast ka! Et talvel ka nii kuum võib olla!

Keset lumehangesid ja jääpurikaid higistada! Kuid homme on kõik vaev unustatud. — Sellesarnased mõtted lüendasid teel minu aega.

Äkitselt tundsin ma kanget tubakasuitsu. Üsna minu järel kõndis — väga tasa astudes — roheline Kiljan.

Kiljan oli vanasti lühikest aega metsavahi abiline olnud, nüüd ei olnud ta seda enam. Ta elas oma perega majajüüts Fischbachi lähedal. Keegi ei teadnud õieti, mis ta nüüd tegi. Praegu läks ta koju. Tal oli korv seljas, mis pealtnäha just raske kanda ei olnud. Tema ülikond oli ikka veel jahimehe laadi, aga palju kantud, ja ta must täishabe ei lasknud tema natukene kahvatut nägu näha. Kui ma seda tähele panin, võttis ta piibu suust, naeris kõvasti ja ütles:

„Kuhu poole lähed, poiss?“

„Kodu poole,“ oli minu vastus.

„Mis sa seal kannad?“

„Jõuluasju.“

„Häid asju? Tuhat ja tuline! Kelle poiss sa oled siis?“

„Metsatalupoja.“

„Metsatalupoja juure tahad üles minna! Siis pead küll kõik jõu kokku võtma.“

„Teengi seda,“ ütlesin ma ja hakkasin kärmemalt sammuma.

„Pääle niisugust marssimist magad öösel hästi,“ ütles Kiljan, minuga sammu pidades.

„Täna öösel ei magata, täna on jõulu-öö.“

„Mis sa siis veel öösel tahad teha, kui mitte magada?“

„Kathreini jumalateenistusele minna.“

„Kathreini?“ küsis ta, „seda pikka teed?“

„Kell kümme õhtul läheme kodunt ära, kell kolm hommikul oleme jälle tagasi.“

Kiljan hammustas oma piibuvart ja ütles: „Noh, tead sa, selle jaoks on palju kristlikku meelt vaja. Päeval Mürztali ja öösel Kathreini kirikusse! Nii palju kristlikku meelt minul küll ei ole. Aga seda ütlen ma sulle ometi: kui sa oma pakid minu korvi tahad panina, et ma sul neid tükk aega kanda aitaksin, ja sa välja võiksid puhata, siis on sul õigus: miks ei peaks see vana eesel ka korraks koormat kandma!“

Ma olin sellega nõus, ja kuna ma oma koorma tema korvi panin, mõtlesin ma ise: Roheline Kiljan on ometi parem inimene, kui temast arvatakse.

Siis sammusime jälle edasi, mina kergelt ja vabalt tema kõrval.

„Ja, ja, need jõulud!“ ütles Kiljan ähkides, „siis on kõik pahempidi. Siis on inimesed erutatud ja on vagad, mis sugugi mitte tõsi ei ole. Tõepoolest on jõulupüha seesama, mis iga teinegi päev, mitte põrmugi teine. Rikkal on igapäev jõulud, meiesugustel on igapäev suur-reede.“

„Suur-reede on ka ilus,“ oli minu arvamine.

„Jah, kellel küllalt kala ja liha, mune ja kookisid paastumiseks on!“ naeris Kiljan.

Minule oli tema kõne nii paganlik. Aga mis ta veel rääkis, sellest ei saanud ma enam hästi aru, sest ta hakkas väga kiiresti käima ja ma ei saanud temale hästi järele. Ma libisesin pehmes lumes iga sammuga tükkikese tagasi. Kiljan oli omale jalarauad alla pannud, tal olid pikad jalad, ja ei olnud väsinud — sellepärast sai ta nii kiiresti edasi.

„Härra Kiljan!“ hüüdsin ma.

Ta ei kuulnud seda. Kaugus meie vahel läks ikka suuremaks, teekäänakutel kadus ta mõnikord täitsa minu silmist, et pärast jälle, veel kaugemal, juba udu seest nähtavale tulla.

Nüüd hakkas mul mu pakkide pärast hirm.

Me pidime varsi selle koha juure jõudma, kus Fischbachi ja Alpeli teed lahku lähevad. Ma hakkasin jooksuma; hädaohtu nähes oli kõik väsimus kadunud. Ma jooksin nagu

kutsikas ja jõudsin temale lähemale. Mis pidin ma aga tegema, kui tal himu ei olnud asju kätte anda ja mul jõud puudus neid ise võtta? Ei tea, missugune lõpp sel päeval veel on, sest asju ei jäta ma mitte tema kätte, kuigi ma talle kuni Fischbachi metsani, kus ta on seisab, järele peaksin jooksuma!

Kui me mõlemad nii imekiiresti edasi läksime, jõudsime

ühele reele järele, millel kaks halli härga ees olid. Mees ise oli söevedaja: Hansel. Minu Roheline Kiljan tahtis juba sõiduriistast mööda tormata, kui ma kõigest jõust tagant järele karjusin:

„Hansel, Hansel! Ole hää, pane minu jõuluasjad oma ree pääle. Need on Kiljani korvis ja ta peab nad sulle välja andma!“ Minu karjumine pidi vist küll väga hädaldav olema, sest Hansel kargas kohe oma ree päält ja jäi ähvardavalt Kiljani ette seisma. Kui ta nägi, et mul siin abiline oli, kiskus ta korvi

seljast ja viskas mu pakid ree pääle. Veel kiristas ta midagi läbi hammaste „rumalast karust“ ja „tänamatusest“, siis oli ta aga ka juba kadunud. Hansel säadis pakid ilusasti korda ja küsis, kas ta nende otsa võib istuda. Ma palusin teda seda mitte teha,

Ta ei teinud seda siis mitte. Me istusime ilusasti teineteise kõrvale ja ma hoidsin hoolikalt kahe käega jõluuasju oma süles.

Nii jõudsime viimaks Alpelisse üles. Kui me esimese silla juure saime, ütles Hansel härgadele: „Ohoo!“ ja minule „Soo!“ Härjad mõistsid ja jäid seisma, mina ei mõistnud ja jäin istuma. Aga mitte enam kauaks: ma pidin ju maha tulema, sest Hansel pidi pahemale poole alla keerama, kuna mina paremale poole mäest üles pidin minema.

„Jumal tasugu sulle seda, Hansel!“

„Hää küll, Peetrikene!“

Sel ajal, kui ma oma pakkidega järsust mäest üles sammusin, hakkas pimedaks minema ja lund sadama.

Ja viimaks olin ma ometi kodus.

„Kas sul kõik on?“ küsis ema tule äärest.

„Kõik!“

„Sa oled tubli poiss, ja näljane oled vististi ka!“

Mõlemad tunnistasin õigeks. Kohe tõmbas ema mul kõvad, külmanud saapad jalast, sest ma tahtsin, et neid määrdega võietaks — ööseks kirikusse minemiseks. Siis istusin ma sooja tuppä söögilaua ääres. Aga vaata, söömise ajal lõpeb minu mälestus. Kui ma jälle toibusin, lamasin ma hästi väljamaganult oma soojas voodis ja väikesest aknast paistis sisse jõuluhommiku päikene.

Tõlkinud K. K a j a k.

BETLEHEM.

E. Kärk.

Reisimälestused.

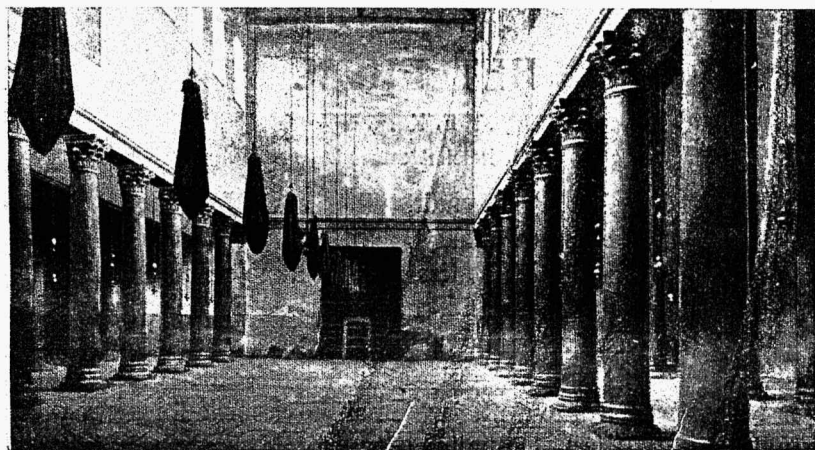

et-Lohim, leivaait, viljarikas kohakene! Kaunis haljendav oas kesk halli liivakõrbet — risti-usu kätki! Missugune vaikne rahu ja luule hõljub siin rahulikkude karjaste, nende esimeste jumaliku armastuse ja õndsuse kuulutajate maal! Sügav-pimedal lõunamaa-ööl, heledate tähtedega ülekülvatud taeva all ja jumaliku koorilaulu tervitusel sündis siin Kristus — maailma lunastaja, armastuse ja rahu kuulutaja, suur kannataja ja suur inimestesõber.

Vaevalt leiduks tervel Juudamaal teine sarnane kohakene, mis oleks sama armas ja veetlev, nagu on Bétlehem ja tema ümbrus. Kaunis lai org, mille hommikupoolne külg madalam ja avatud, on tervelt kaetud viinamarja, õlipuu ja viigipuu aedadega. Reisija, kes kõrvetav-palavalt ja tolmuselt teelt Betlehemma jõuab, leiab siin aedade värvirikas vilus ja õielõhnadega küllastatud jaheduses suurepärasest kosutust, kus täiel rinnal hingata ja tee väsimust unustada võib.

Linn ise asub pool-ümmarguste mäekuplite ahelikul ja paistab selle tõttu suuremana, kui ta tõepoolest on, ning tema hall-kollased majad kerkivad loojeneva päikese kiirtes aedade rohelisest lehestikust toreda kroonina õhtu valgusse. Kummagis linna ääres, peaaegu poolringi otsades, tõuseb üks torn taeva poole üles. Üks neist tornidest, peenikene ja kõrge, on Kristuse sünnipaiga kiriku torn, teine — Gooti ehitus-

laadi torn, asub hiljemalt ehitatud Saksa evangeeliumiusu kirikul. Viimaselt tornilt avaneb suurepärase vaade ümbrusse: põhjapool paistavad Jerusalema tagant Juuda mäed, lõunapool — Hebron, mille taga juba kõrbe algab. Kaugel — kaugel lõuna pool aga paistab kesk kõrbet Moabi mägede foonil igavesti liikumata seisev Surnumere sinine pind. Ainult mõnes üksikus kohas on see meri ümbritsevast hallist kõrbest kitsa rohelise taimevööga eraldatud.

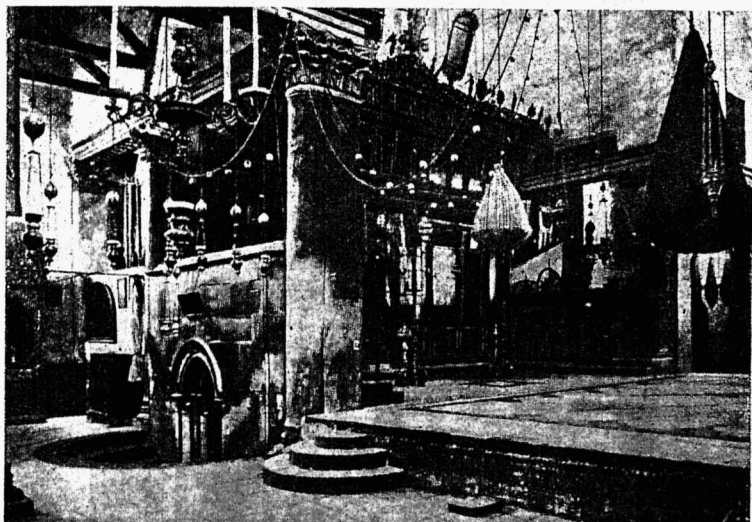

Kristuse sünnipaigale ehitatud kirik.

Kristuse sündimise kirik on ehitatud IV aastasajal selle koopa kohale, milles vanade juttude järele Kristus olla sündinud. Koobas, milles Kristus sündinud, asub kesk kirikut ja on seintega teistest ruumidest täiesti eraldatud. Kirikust viib kitsas käik küünaldega heledasti valgustatud koopasse. Ühes koopa nurgas seisavad alaliselt püssidega varustatud Türgi sõdurid, kellel mitugi korda palverändajate rahustamisega õige tublisti tööd on olnud. Palverändajaid on siin paigas peaaegu alaliselt õige suurel arvul koos. Uskude vahe, sagedasti ka mõne pühakirja sõna seletus mitmesuguste uskude esitajate poolt on palverändajate hulgas käsitsi võitlused esile kutsunud, mis sagedasti nii ägedad on olnud, et mõni palverändajatest tõsisid vigastusi on saanud. Inimesed on sagedasti

väga kaugelt tulnud ja teel suurte raskustega võitlema pidanud, et siin pühas paigas oma pattusid kahetseda, neid andeks paluda ja oma hingele rahu leida, kuid sallimatus teiste vaa-dete vastu usu asjus sunnib neid kõike unustama. Sarnaste võimalikkude vahejuhtumiste ärahoidmiseks ongi türklased sõjariistus vahid välja pannud.

Koht, kus Kristus sündinud, on koopa põrandal suure hõbedast tähega märgitud. Selle koha pääle on altar ehitatud, mis mitmesuguste kujude ja lühtritega kaunistatud. Lühtrite ja

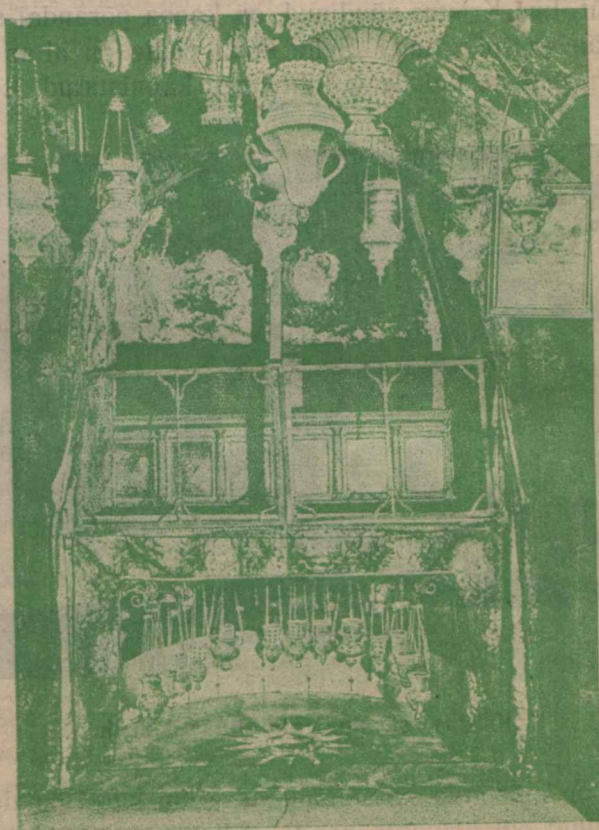
Kristuse sünnipaigale ehitatud kirik.

kujudega on märgitud ka sõimekoht, kuhu kätki puudusel lapsukene pühal ööl magama pandi. Siinsamas näidatakse ka kohta, kus hommikumaa targad olid seisnud, kui nad püha lapsukest vaatama olid tulnud.

Koopa pääle ehitatud kirik ise on ilus ja suurepärane ehitus, mida üheks kõige vanemaks ristiusu kirikuks loetakse, mis meie ajani püsima on jäänud. See on basilik nelja sammareaga Greeka-Rooma stiilis. Valgus langeb kirikusse kõrgel ülal asuvatest akendest. Templisse pääses enamalt kolme suure portaali kaudu. Barbaaride hädaohu kartusel on

portaalid kinni müüritud, nii et nüüd ainult kitsa jalgvärava kaudu templisse pääseb.

Betlehema elanikud on kõik ristiusku ja erinevad oma välimusega märgatavalt teistest Juudamaa elanikkudest: neis ei ole peaaegu sugugi Ida-Araabia, Semiidi, tõu jooni. Palju

Altar Kristuse sünnipaigal.

rohkem sarnadust on neil Põhja-Itaalia elanikkudega. See on kõrgekasvuline, õitsev, tugev, terve ja sagedasti isegi heledjuukseline ja sinisilmaline rahvatõug. Kristuse ajal seda tõugu siin ei olnud. Väga tõenäoline, et selle tõu esitajad alles ristisõdade aegu Euroopast siia tulid ja Betlehemma elama asusid.

Sellest ajast pääle asuvad nad oma eluasemel ja hoiduvad hoolega maa päriselanikkudega segunemise eest.

Betlehem erineb teistest vaesetest ja viletsatest Juudamaa linnakestest pääle muu veel oma jõukusega. Turg on siin alaliselt elav ja rahvast täis. Iseäranis paistab silma laste hulk, mis tüübiliste hommikumaa müüjate ja ostjate vahel siin sinna kihiseb. Alaliselt piirab siin rändajaid kirju ja karjuv elanikkude salk, milles jällegi kõige rohkem laste väljasiruta-

Betlehema naised.

tud käsi silma paistab, mis sind sagedasti riideidpidi tirivad ja sult „bakschishi“ ootavad.

Elanikud toidavad endid peaasjalikult perlmutterist mitmesuguste iluasjakeste nikerdamise töödega. Peaaegu taldrükusuurustest perlmutteri karbiketest nikerdatakse siinsamas turul lihtsate viilide, peitlite ja saekeste abil ilusaid kujakesi, ristikesi jne., mis otse meistri käest, kui ostja leidub, müügile lähevad.

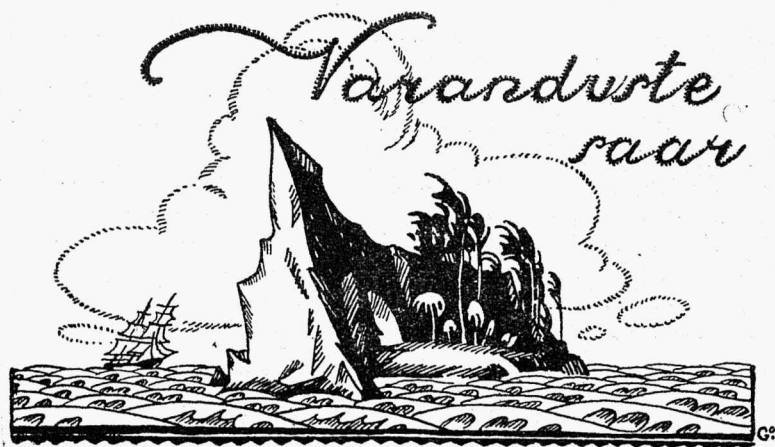
Jõulu ajal, kui Betlehemmas suure toredusega jumalatee-

Perlmutter-asjakeste müüjad Betlehemas.

nistusi peetakse ja ristikäikusid korraldatakse, voolab siia igast ilmakaarest suurel hulgal rändajaid kokku, kes siis ka palju iluasjakesi mälestuseks kaasa viivad, nii et asjakeste nikerdamine end täiesti rahuldavalt ära tasub.

Robert Louis Stevensoni romaan.

Kui see mulle seletamata oli, ellujäänud röövlitesse oli kaardi ilmumise mõju võrratu. Kui kass hiire kallale, kargasid nad ta juure. Kaart käis käest kätte, nad kiskusid ta üks-teise käest; ning vannete, hüüete ning naeru järgi, mis kaardi vaatlemist saatsid, oleks võinud mõelda, et kuld neil juba käes on ning nad ise sellega juba merel, väljaspool hädaohtu.

„Jah,“ ütles üks, „see on kindlasti Flint. Dsh. F., ja märk sõlmega all, nagu ta alati tegi.“

„Tore,“ ütles Dshordsh, „kuid kuidas pääseme siit ära sellega, kui meil laeva ei ole?“

Nüüd kargas Silver äkki püsti, toetades käe vastu seina ja karjus: „Hoiatan sind nüüd, Dshordsh. Üks sõna veel sinult ja ma kutsun su välja ning tapan. Kuidas? Noh, kust mina seda tean? Seda peaks ütlema sina ja kõik teised, kes mu laeva kaduma lasid minna oma vahelesegamisega! Kuid teie ei tee seda, ei tee: teil ei ole prussakagi leidlikkust. Kuid viisakalt oskad sa rääkida ja saadki rääkima, Dshordsh Merry, võid selles kindel olla.“

„See on küll õigus,“ ütles vana Morgan.

„Õigus! Ma arvan, et on,“ vastas kokk. „Teie kaotasite laeva; mina leidsin varanduse. Kes on tublim mees? Ning nüüd taandun mina, pagan võtku! Valige kapteniks, keda soovite, minul on villand.“

„Silver!“ karjusid nad. „Barbekju päriseks! Barbekju kapteniks!“

„Ah, nii on nüüd, mis?“ hüüdis kokk. „Dshordsh, ma usun, sul tuleb järgmist korda oodata, sõber; ning sinu õnn, et ma ei ole kättemaksu himuline. Kuid see ei ole iialgi minu viis. Ning nüüd, seltsimehed, see must märk? Ta ei kõlba

nüüd enam, ega? Dick kaotas oma õnne ja rikkus oma piibli ning see on kõik.“

„Selle raamatu pääl vannutakse ikkagi?“ urises Dick, kellel silmnähtavalt paha oli needuse pärast, mis ta endale kaela tõmmanud.

„Piibel, millest tükk välja lõigatud!“ vastas Silver põlgavalt. „Ei. See ei seoks rohkem kui lauluraamat.“

„Ei seoks?“ hüüdis Dick nagu rõõmustades. „Hüva, ma arvan, ta on väärt, et teda alal hoida ikkagi.“

„Säh, Dshim, — siin on sinu jaoks haruldus,“ ütles Silver ja viskas paberi mulle.

See oli umbes kroonisuurune sõõr. Üks külg oli valge, sest see oli olnud viimane leht; teisel oli salm või paar Ilmutuse raamatust — need sõnad teiste seas, mis mulle kodu meele tuletasid: „sellest ilma on koerad ning mõrtsukad.“ Trükitud külg oli mustatud söega, mis maha pudenema hakkas ning mu sõrmi määris; puhtale küljele oli kirjutatud samase materjaaliga üks sõna: „Tagandatud.“ Mul on praegu veel alles see haruldus; kuid kirjutusest pole muud jälge järgi, pääle kriimustuse, mis nagu tehtud põidlaküünega.

Sellega lõppesid öised askeldused. Varsi pääle selle, kui kõik olid veel joonud, lieitsime magama, ning Silveri kättemaks väljendus selles, et ta pani Dshordsh Merry vahiks ja ähvardas surmaga, kui ta osutub ebahoolsana.

Läks hulk aega, enne kui silmad kinni sain ning taevas üksi teab, kui palju mu mõtted tegelesid mehega, kelle tapsin pääle lõunat, olles ise hädaohtlikumas seisukorras, ja pääle selle tähelepanuväärt mänguga, mida Silver näis algavat — ühe käega koos hoida mässajaid ning teisega iga mõtte, võimaliku ja võimatuma, järgi kobada, et rahu teha ning päästa enda haletsemisväärt elu. Ta ise magas rahulikult ja norskas valjusti; kuid mu süda oli mures ta pärast, nii kuri kui ta ka oli, mõeldes varitsevatest tumedatest hädaohtudest ja häbitavast võllast, mis teda ootas.

30. p ä ä t ü k k.

Ausõna pääle.

Selge, tugev hääl äratas mind, äratas meid kõiki — sest nägin, kuidas isegi vaht ehmus, nii et oleks kukkunud:

„Palkmaja, hei!“ karjus ta. „Siin on doktor!“

See oligi doktor. Ehk küll rõõmustasin häält kuuldes, ei olnud mu rõõm segamatu. Häbiga tuletasin meele oma sõnakuulmatut ülalpidamist; ning kui nägin, kuhu olin sattunud, missuguste kaaslaste ja hädaohtude sekka, häbenesin liig, et talle otsa vaadata.

Ta tõusis, vist küll pimedas, sest päev oli vaevalt alga-

nud; ning jookstes laskeaugu juure ja vaadates välja, nägin teda põlvini roomavas aurus seisvat, nagu Silveritki kord.

„Teie, doktor! Tere hommikut, sir!“ hüüdis Silver ärgates ja hääst tujust hiilgades. Varajane ning rõõmus; ning varajane lind leiab ikka toitu, nagu kõneldakse. Dshordsh, poeg, kohenda oma taaklus ja aita dr. Livesey üle laevaääre. Neil läheb hästi — teie patsientidel, nad on terved ning õnnelikud.“

Nii vadistas ta, seistes künkal, kark kaenla all ning üks käsi vastu majaseina — päris Vana Dshon enda häälelt, kommetest ja sõnadelt.

„Meil on ka üllatus teie jaoks,“ jatkas ta. „Siin on üks väike võõras — he! he! he! Uus kostiline ning üürnik ja näeb terve ning tugev välja kui viiul; magas kui mees, tõesti — terve öö Dshoni kõrval, külg külje vastu.“

Selle ajaga oli dr. Livesey üle aia ning üsna koka lähedal, ja kuulsin muutust ta hääles, kui ta küsis:

„Ega Dshim?“

„Just seesama Dshim,“ vastas Silver.

Doktor seisatas kohe, ehk ta küll sõnagi ei rääkinud ning möödus mitu sekundi, enne kui ta jälle näis liikuda suutvat.

„Hüva, hüva,“ vastas ta lõpuks, „kohused esiteks ning lõbu pärast, nagu räägite teie ise, Silver. Vaatame need teie haiged üle.“

Moment hiljem astus ta maija ning algas oma tööd haigete hulgas, tervitades mind tusase päänokutusega. Nähtavasti ei kartnud ta sugugi, ehk ta küll pidi teadma, et sarnaste äraandlikkude kuradite seas ta elu ripub juuksekarva otsas; kui oleks harilikul arstivisiidil rahulik Inglise perekonnas, ravitses ta oma haigeid. Oletan, ta ülalpidamine mõjus ka meestesse, sest need olid ta vastu, kui poleks midagi juhtunud — kui oleks ta ikka veel laevaarst ning nemad — ustavad mehed eestpoolt masti.

„Teil pole viga, sõber,“ ütles ta seotud päaga mehele, ning kui keegi hädaohus oli, siis „teie pää on teil vist küll kõva kui raud. Noh, Dshordsh, kuidas läheb? Teie olete tõesti kenat värvi, — maks on mokas, mees. Rohtu võtsite sisse? Kas ta rohtu võttis, mehed?“

„Ja, ja, sir, ta võttis seda tõesti,“ vastas Morgan.

„Sest nagu näete, sest ajast, kui olen mässajate või, nagu eelistan öelda, vangimaja arst,“ seletas doktor Livesey naljataval kombel, „pean auasjaks mitte kaotada ühtegi meest, kes määratud kuningas Georgile (Jumal õnnistagu teda) ja völlale.“

Võrukaelad vaatasid üksteise otsa, kuid neelasid vaikides selle piste alla.

„Dick tunneb end pahasti, sir,“ ütles keegi.

„Tõesti?“ vastas doktor. „Hüva, astu siia, Dick, ja lasse vaatan su keelt. Noh, see oleks üllatus, kui ta ei tunneks end pahasti! keel on sarnane, et võib prantslast ehmatada. Veel üks palavikus.“

„Ah, näed,“ ütles Morgan, „see tuleb rikutud piiblist.“

„See tuleb — nagu te ütlete — sellest, et olete päris eeslid,“ vastas doktor, „ning, et ei ole niipalju mõistust, et teeks vahet terve ja mürgise õhu vahel, ja kuiva maa ning alatu haigust tekitava raba vahel. Arvatavasti see on muidugi ainult minu arvamine — tuleb teil enne vaeva näha, kui lahti saate sellest malaariast. Laager soos, ah? Silver, teie hämmastate mind. Teie olete vähem rumal, kui teised ümberringi, vaid teil ei näi aimugi olevat tervishoiu säädustest.“

„Hüva,“ lõpetas ta, kui kõigile abi antud ning mehed ettekirjutused ära kuulanud naljaka sõnakuulelikkusega; mis enam omane koolilastele kui veristele mässajatele ning meriröövlitele, — „hüva, tänaseks on lõpetatud. Ning nüüd tahaks ma juttu ajada selle poisiga.“

Ta näitas hooletult päaga minu poole.

Dshordsh Merry ukse juures sülitas ja puristas oma halva maitsega rohu kallal, kuid doktori ettepanekut kuuldes pöördus ta vandudes ümber ja karjus punase näoga: „Ei!“

Silver lõi käega vastu vaati ja röökis:

„Vaikust!“ ning vaatas ringi kui lõvi. „Doktor,“ jatkas ta siis harilikul toonil, „ma mõtlesin seda, teades, kuidas teie poissi armastate. Meie oleme teile väga tänulikud abi eest ja, nagu ise näete, usaldame teid ning joome rohte kui groggi. Ning ma arvan, et leidsin viisi, kuidas teid rahuldada. Hawkins, kas annad enda, noore aumehe — sest sa oled noor aumees, ehk küll vaesuses sündinud — ausõna, et sa plehku ei pane?“

Andsin kohe nõutud tagatise.

„Siis, doktor,“ ütles Silver, „astuge väljaspoole aeda, ning kui te sääli olete, toon ma poisi alla aia ääre ja, ma arvan, teie võite läbi lattide rääkida. Hääd aega teile, sir, ning palju tervisi skvairile ja kapten Smolletile.“

Vaevalt oli doktor majast lahkunud, kui lahti pääsis süüdistus, mida tagasi olid hoidnud ainult Silveri sünged pilgud. Silverit süüdistati kahekordses mängus, ta püüdvat enda jaoks eraldi rahu teha —, ta ohverdavat enda seltsimeeste ning kaasualuste huvid; ühe sõnaga, süüdistati selles, mis ta täiesti tegi. See näis mulle nii silmanähtav, et ma ei osanud ette kujutada, kuidas ta nende viha nüüd kõrvale juhib. Kuid ta oli kaks korda mehisem kui teised, ning möödunud öö võit andis talle määratu ülekaalu. Ta nimetas neid rumalateks ja lolli-

deks, ning ütles, see olevat väga tarvilik, et räägin doktoriga, vehkis kaardiga nende ninade all, küsis, võivad nad lepingu murda samal päeval, kui tahavad minna varanduse järgi.

„Ei, põrgu nimel!“ karjus ta, „lepingu peame siis murdma, kui aeg tuleb; ning niikaua petan ma seda doktorit, pidagu ma ka ta saapaid viinaga määrima.“

Ning ta käskis neid tuld teha ja komberdas kargu najal välja, käsi minu õlal, jättes neid segadusse ning vaikima sunnitud enam ta kõne valingust kui veendunud.

„Tasa, poiss tasa,“ ütles ta. Ühe silmapilguga võivad nad meie kannul olla, kui näevad, et ruttame.“

Väga ettevaatlikult sammusime siis läbi liiva sinna, kus doktor meid teisel pool aeda ootas, ning niipea kui küünisime rääkima, peatas Silver.

„Võite arvesse võtta, doktor,“ ütles ta, „ning poiss võib jutustada teile, kuidas päästsin ta elu ning kuidas mind tagandati selle eest, võite kindel olla. Doktor, kui inimene nii vastu tuult tüürib kui mina — mängib enda eluga — arvate paljuks öelda talle üks hää sõna? Pidage meeles mitte üksi minu elu — vaid ka selle poisi oma; ning teie olge minuga õiglane, doktor, ja andke mulle halastuse pärast natukenegi lootust!“

Silver oli teine mees, niipea kui ta väljas ning selg ta sõprade ja maja poole oli; paled näisid sisse langevat, hää värises.

„Noh, Dshon, ega teie ometi kardate?“ küsis doktor Livesey.

„Doktor, ma ei ole argpüks; ei, mitte nii paljugi!“ näitas ta sõrmel. „Kui ma oleks, ma ei räägiks nii. Kuid, tunnustan ausalt, värisen võlla ees. Teie olete hää mees, ja õiglane; ma ei ole näinud paremat inimest! Ning teie ei unusta, mis ma hääd teinud, niisama kui ei unusta kurja, ma tean. Ma astun kõrvale — siia — ning jätan teid Dshimiga kahekesi. Ja teie võtate ka selle arvesse, üks ju?“

Nende sõnadega läks ta natukene tagasi, kuulumisepiirkonnast välja, istus maha puutüvele ning hakkas vilistama; keereldes vahetevahel omal istmel, et näha mõnikord mind ja doktorit ning mõnikord oma vastuhakkajaid röövleid, kes sõelusid mööda liiva uuestisüüdatud tule ja maja vahel, kust nad hommikueineks liha ja leiba välja kandsid.

„Nii, Dshim,“ ütles doktor kurvalt, „siin te olete. Nagu külvad, nõnda lõikad, poiss. Taevast teab, ma ei mõtle teid süüdistada; kuid ühte ütlen ma siiski, olgu see hää või halb: oleks kapten Smollett olnud terve, teie ei oleks julenud ära minna; ja et ta haige oli ning midagi parata ei võinud, siis oli see otse alatus!“

Tunnustan, et nüüd hakkasin nuuksuma. „Doktor,“ ütlesin, „teie võiks halastada mu pääle. Olen end küllalt süüdistanud; praegu on mu elu pandiks ning ma oleks surnud juba, poleks Silver seisnud mu eest; ning doktor, uskuge, — ma võin surra, möönan, et olen ära teeninud selle, kuid ma kardan piinamist. Kui nad hakkavad piinama mind. . .“

„Dshim,“ katkestas doktor ning ta hääl muutus, „Dshim, seda ei või ma lasta. Karake üle ning jookseme ära.“

„Doktor,“ ütlesin mina, „ma andsin oma sõna.“

„Tean, tean,“ hüüdis ta. „Nüüd ei või parata. Võtan kõik enda õlgadele, süü ja häbi, poiss; kuid teid siia jätta, seda ma ei või. Hüpake! Üks hüpe ning teie olete väljas ja meie jookseme kui hirved.“

„Ei,“ vastasin, „teie teate väga hästi, et teie ise ei teeks seda; ei teie, ega skvair, ega kapten; ja mina ei tee ka mitte. Silver usaldas mind; mina andsin oma sõna ning lähen tagasi. Kuid doktor, teie ei lasknud mind lõpetada. Kui nad mind piinama hakkavad, võib mul sõna suust tulla sellest, kus laev on; sest ma hankisin laeva, osalt juhtumisi, osalt julgusega, ning ta on praegu Põhja lahes, selle lõunapoolsel rannal, just allpool kõrgevee piiri. Mõõna ajal peaks ta kuival olema.“

„Laev!“ hüüdis doktor.

Ruttu kirjeldasin talle enda seiklusi ja ta kuulas mind vaikides.

„Selles on kui saatus,“ tähendas ta, kui lõpetasin. „Igal sammul päästate teie meid; ning arvate, et meie nüüd teid tahame kaotada? See oleks halb tasu, poiss. Teie saite salanõust teada; teie leidsite Ben Gunni — see oli parim asi, mis teha võisite või võite, kui te ka üheksakümmend aastat elaks. Oo, Jupiteri nimel, ning Ben Gunnist rääkida! noh, see on kurjuse kehastus. Silver!“ hüüdis ta, „Silver! — Ma annan teile hääd nõu,“ jatkas ta koka lähenedes: „ärge rutake väga selle varanduse otsimisega.“

„Ah, sir, ma teen, mis võimalik, et seda kätte saada,“ ütles Silver. „Palun vabandust, ainult varandust otsides võin enda ning selle poisi elu päästa, võite kindel olla.“

„Hüva, Silver,“ vastas doktor, „kui nii on, siis lähen ma sammu edasi: pange häáli tähele, kui selle leiata.“

„Sir,“ ütles Silver, „meie vahel öeldud, seda on liig palju ning liig vähe. Mis teil selle kõige taga on, miks lahusite majast, miks andsite mulle selle kaardi, ma ei tea seda, ega? ning siiski täitsin teie käsku kinniste silmadega, väheimagi lootuseta! Kuid ei, see on juba liig palju. Kui teie tahate kõik õieti välja öelda, siis jätan ma rooli.“

„Ei,“ ütles doktor mõtiskeledes, „mul ei ole õigust öelda rohkem; vaadake, Silver, see ei ole minu saladus, muidu,

annan teile oma sõna, ütleks ma. Kuid ma lähen nii kaugele kui tohin ning kaugemalegi sammu; kuid mu paruk saab selle eest sasida kapteni käest, kindlasti! Esiteks annan ma teile natuke lootust: Silver, kui me ükskord mõlemad siit hundi-august pääseme eluga, siis teen ma kõik, et teid päästa.“

Silveri nägu hiilgas. „Teie ei võiks öelda rohkem ka siis, sir, kui te oleks mu ema,“ hüüdis ta.

„Hüva, see on mu esimene järelandmine,“ lisas doktor juure. „Teine on nõu: hoidke poiss alati enda juures ning kui te ei saa midagi parata, hüüdke. Olen teile abiks, ning see juba peaks näitama, et räägin umbes. Hääd aega, Dshim.“

Ning dr. Livesey raputas läbi aia mu kätt, noogutas pääd Silveri poole ja astus kiirete sammudega metsa.

31. p ä ä t ü k k.

Varanduse otsimine — Flinti osuti.

„Dshim,“ ütles Silver, kui jäime üksi, „mina päästsin sinu elu ning sina minu; ja ma ei unusta seda. Nägin, doktor meelitas sind põgenema, silmanurgaga nägin seda; ning ma nägin, sa ütlesid ei, niisama kui oleks kuulnud. Dshim, see on üks asi sinu kasuks. See on esimene lootuse kiirtest, mis näen pääle ebaõnnestanud kallaletungi, ning ma võlgnen ta sulle. Ning nüüd, Dshim, läheme meie varandust otsima kinnipitsee-ritud korraldustega, ja see ei meeldi mulle; meie, sina ja mina, peame koos olema, külg külje vastu, ning päästma endi kaelad saatuse kiusatustest.“

Tule äärest hüüdis meile keegi, et eine valmis, ning varsti istusime meie liival, üks siin, teine sääl ja sõime leiba ning praetud sealiha. Nad olid teinud sarnase tule, et oleks võinud terve härja ära praadida; ning nüüd läks nii palavaks, et võis tulele läheneda ainult päälthuule küljest, sedagi mitte ilma ettevaatusega. Sessamas hävitamise tujus olid nad minu arvates kolm korda rohkem toitu valmistanud, kui suutsime ära süüa ning selle, mis üle jäi, viskas üks neist naerdes tulle, mis särises ja pragises sarnase ebahariliku kütteeaine vastu. Iialgi ei ole ma sarnaseid hooletuid inimesi näinud; peost-suhu on ainus sõna, mis nende teguviisi võib iseloomustada; nad raiskasid toitu ja vahid magasid, nägin, et nad täiesti kõlbmatud on pikemaks sõjakäiguks, ehk nad küll julged olid kallale tungima.

Isegi Silver, kes sõi, kapten Flint õlal, ei öelnud ühtki laitvat sõna nende muretuse kohta. See üllatas mind seda rohkem, et minu arvamise järgi ei näidanud ta iialgi end kavalamana, kui siis.

„Jah, seltsimehed,“ ütles ta, „see on õnn, et teil on Bar-

becue, kes mõtleb teie eest selle pääga siin. Sain, mis ma tahtsin. See on kindel, neil on laev. Kus see on, seda ma ei tea; kuid kui varandus käes on, siis lähme otsime ta üles. Ning siis, seltsimehed, on nende paremus, kes omavad paadid, ma arvan.“

Nii algas ta, suu täis palavat liha: nii elustas ta nende lootust ja usaldust, ja, ma arvan, kõvendas usku samal ajal.

„Mis pantvangisse puutub,“ jatkas ta, „siis, ma oletan, oli see ta viimane kõnelus sellega, keda ta nii väga armastab. Mina hankisin enda osa uudiseid, suur tänu talle; kuid see on ükskõik. Ma võtan ta kaasa varanduse otsimisele, sest meie hoiame teda kui kulda, pange tähele, igaks juhtumiseks. Kui me kord laeva ja varanduse mõlemad kätte oleme saanud ning ilusti väljas merel oleme, noh, siis kõneleme mr. Hawkinsiga, jah, ning anname talle ta jao kõigi ta häätegedude eest.“

Ei olnud ime, et mehed nüüd hääs tujus olid. Mis minusse puutub, mina olin hirmsasti rõhutatud. Osutuks see kava, millest ta kõneles, teostatav, siis ei kahtleks Silver, kahekordne äraandja, sugugi. Ta toetas ikka veel mõlemale laagriale ning ei olnud kahtlust, et ta eelistab rikkuse ja vabaduse röövlitega paljale pääsemisele joomisest, mis tal parimal juhtumisel meie pool lootat oli.

Ei, isegi siis, kui asjad nii läheks, et ta peaks dr. Livesey usaldust kinnitama, ootaks meid ees hädaoht! Mis saaks, kui ta kaaslaste kahtlused muutuks kindlaks arvamiseks, ning tema ja mina peaksime endi kallid elu eest võitlema — tema, viigane, ja mina, poiss — viie tugeva, julge madruse vastu!

Kui sinna juure lisada veel kahekordne kartus, saladus, mis ikka veel mu sõprade ülalpidamist kattis, seletamatu kaardi väljaandmine; ning raskemalt mõistetav viimane hoiatus doktorilt Silverile „pange häáli tähele, kui leiatega;“ siis võite uskuda, kui vähe maitses mulle eine ning kui raske südamega järgnesin ma enda vangistajatele varandust otsima.

Oleksime pakkunud imelikku pilti, oleks meid keegi näinud; kõik määrinud madruseriides ning kõik hammasteni sõjariistus pääle minu. Silver oli kaks püssi enda õlale riputanud — ühe ette, teise taha — pääle selle suur mõök vool ning püstol kummagis taskus. Selle imeliku kuju täienduseks istus kapten Flint ta õlal, korrates katkeid lausetest ning üksikuid mõttetuid sõnu. Minul oli nõör ümber niuete, ning järgnesin sõnakuulelikult kokale, kes nõöri teist otsa kord vaba käe, kord võimsate hammastega hoidis. Tõepoolest, mind veeti kui tantsivat karu.

Teistel meestel olid väga mitmesugused koormad; ühed tassisid kange ja labidaid, teised liha, leiba, ning viina lõunasöögiks. Kõik tagavarad olid pärit meie laost, nagu tähele

panin, ning nägin, et Silver rääkis õigust möödunud ööl. Poleks ta sõlminud lepingut doktoriga, tema ning teised mässajad oleks olnud sunnitud läbi ajama puhta vee ning enda jahisaadustega. Vesi neile ei oleks maitsenud; merimehed on harilikult halvad kütid; ning, päale kõige selle, kui neil nii vähe söögitagavara, ei olnud arvata, et neil palju püssirohtu oli.

Hüva, nii varustatud, läksime meie kõik — isegi lõhkise pääga mees ka — üks teise järgi kaldale, kus kaaks paati ootasid. Isegi need kandsid meriröövlite joomahullustuse jälgi, ühel sõudepink murtud, mõlemad mudased ja koristamata. Kuid mõlemad pidime kindlustuseks endiga kaasa võtma; ning sellepärast jagades mehed kaheks salgaks, sõudsimme üle ankruplatsi.

Sõudes tekkisid vaidlused kaardi kohta. Punane rist oli muidugi liig suur, et olla juhiks; ning kirjutused tagaküljel nagu kuulete, osutasid kahemõttelised. Need olid, nagu lugeja ehk mäletab, järgmised:

„Kõrge puu, Kiikri külg, N poolt treek NNO poole.“

„Luukere saar OSO ja O.“

„Kümme jalga.“

Kõrge puu oli järjekulult päämine märk. Ankruplatsi piiras kahe- kuni kolmesaja jala kõrgune kiltmaa, mis ühtus põhjapool. Kiikri lõunaküljega ning lõunapool jällegi kerkis teravaks, rünkliseks kõrgendikuks, mida nimetati Fokkmasti künkaks. Kiltmaa oli tihedalt mändidega kaetud.

Päämiseks märgiks oli kõrge puu. Ankruplatsi piiras kahe-kolmesajajala kõrgune kiltmaa, mis põhjapool liitus Kiikri lõunakallakuga ning lõunas kerkis sakiliseks kõrgendikuks, mida hüüti Esimeseks Mastiks. Kiltmaa oli tihedalt kaetud mändidega ning siin ja sääl tõusis mõni üksik puu jalga neli-viiskümmend naabritest kõrgemale, ning missugune neist kapten Flinti „kõrge puu“ on, seda võis ainult kohapääl kompassi järele otsustada.

Kuid, ehk küll asi nii oli, valis iga mees endale armsama puu, enne kui oli pool teed seljataga, ainult Pikk Dshon kehtas õlgu ning palus oodata, kuni nad jõuavad kohale.

Sõudsimme tasa, Silveri käsu järele, et mitte enneaegu käsi ära väsitada; ning päale kaunis pikka sõitu maandusime teise jõe suus — selle, mis voolas Kiikri metsasest kuristikust. Siis, pöördudes pahemale poole, hakkasime ronima üles kiltmaale.

Alguses takistas palju meie liikumist pehme rabamaa ja sootaimede räga; kuid järkjärgult tõusis maapind ning muutus kiviseks, ja mets läks enam hõredamaks. See oli kaunim osa saarest, millele nüüd lähenesime. Maas kasvasid rohkelõhnaline rohi ja õitsevad põõsad. Siin ja sääl tõusid muskus-

pähklapuu salad koos punaste männitüvedega; ühede lõhn segunes teiste vürtsise aroomiga. Kuid õhk oli värskene ning karastav, mis palavate päikesekiirte all meisse hästi mõjus.

Inimesed jooksid laiali, hõigates üksteist ning joostes vahetevahel edasi-tagasi. Silver ja mina olime umbes keskel ning tüki maad taga teistest — mind hoidis nõor ning tema tampis raskelt ähkides värisevas sõmerliivas. Vahetevahel pidin talle käe ulatama, sest muidu oleks ta kukkunud ning allamäge veerenud.

Nii olime edasi jõudnud juba pool miili ning lähenesime kiltmaa tipule, kui korraga ettejõudnuim mees vasakul pool meist hakkas kui hirmunult karjuma. Karjatus karjatuse järgi kuuldus, ning teised hakkasid sinnapoole jooksma.

„Ei või olla, et ta leidis varanduse,“ ütles vana Morgan, rutates mööda meist paremalt poolt, „sest ta on just tipul.“

Tõesti, nagu päralt jõudes nägime, oli see hoopis midagi muud. Kaunis suure männi juures lamas maas inimese luukere, kaetud mõne riidehilbuga ja mässitud väänkasvudesse, mis mõned väiksemad kondid isegi üles olid tõstnud. Usun, kõigil läks momendiks külm südamesse.

„Ta oli merimees,“ ütles Dshordsh Merry, kes teistest julgem ning lähemale astunud oli ja riijetejäänuseid vaatles. „Vähemalt on see tubli merimeeste riie.“

„Nojah,“ tõendas Silver, „vist küll; teie ei lootnud siit ometi piiskoppi leida, ma arvan. Kuid kuidas lamavad kondid! See ei ole loomulik.“

Tõepoolest, terasemalt vaadates oli raske uskuda, et keha loomulikus seisendis on. Millegi mõjul (võib olla lindude, kes teda nokkisid, ehk olid teda nihutanud kasvavad vääntaimed) lamas mees täiesti sirgelt — jalad ühelepoole ning käed, mis sirgelt kui suklejalt sirutatud üle päa, osutasid otse vastaspoole.

„Juba taipas mu rumal päa,“ tähendas Silver. „See siin on kompass; säält paistab Luukere saare ots kui hammas. Säädke kompass piki neid konte.“

See tehti. Keha osutas otse saare poole ning kompass näitas O,SO, O poole.

„Nii ma arvasin,“ hüüdis kokk, „see on kompassi osuti. Paremal pool on põhjanael ning säääl ongi ilusad dollarid. Aga kurat võtaks! külm hakkab, kui mõtled Flinti pääle. See on üks tema tempudest, ning mitte sugugi eksimus. Tema ning need kuus olid siin; ta tappis nad kõik; ning selle ühe tassis ta siia ja pani kompassiks. Pikad kondid ning juuksed on olnud kollased. Jah, see peab olema Allardyce. Mäletad sa Allardyce'i, Tom Morgan?“

„Ja, ja,“ vastas Morgan, „mäletan teda; ta võlgnes mulle raha ning võttis minu noa kaasa kaldale.“

„Mis nugadesse puutub,“ ütles keegi, „miks ei ole seda siin maas näha? Flint ei olnud mees, kes hakkaks sorima madruse taskus, ning linnud, ma usun, jätaks ta paigale.“

„Põrgu nimel, see on õigus!“ hüüdis Silver.

„Ühtegi asja ei ole jäänud siia,“ ütles Merry, ikka veel kobades kontide kallal, „punast krossigi ega tubakatoosi. See ei näi mulle loomulik.“

„Ei, võtaks!“ arvas Silver. „Ei ole, see ei ole loomulik ega hää, ütlen mina. Aga, seltsimehed, kui Flint oleks elus, see koht oleks palav minu ja teie jaoks. Neid oli kuus ning meid on kuus; ja nad on nüüd ainult kondid.“

„Nägin oma silmadega, et ta oli surnud,“ ütles Morgan. „Billy viis mu sinna. Ning sääli ta lamas, vaskrahad silmadel.“

„Surnud — kindlasti on ta surnud ning põrgu läinud,“ ütles seotud päaga mees, „kuid kui hulguvad vaimud, siis nimelt Flinti oma! Jumaluke, küll ta suri halvasti!“

„Jah, nii see oli,“ tähendas teine, „ta märatses, karjus rummi järele, või laulis. Ainus laul oli: „Viisteist meest...“ tal, seltsimehed; ning räägin õigust, sest saadik ei armasta ma kuulda seda. Oli põrgupalav, päris vaikne ning see vana laul kostis nii selgesti — ning ka meeste surmakisa.“

„Tulge, tulge,“ segas Silver, „jätke see jutt. Ta on surnud ning ei hulgu, seda tean mina; vähemalt ei hulgu ta päeval, selles võite olla kindlad. Mure tapab kassi. Lähme rahale järgi.“

Hakkasime minema; kuid vaatamata palava päikese ning heleda valguse pääle ei jooksnud röövlid enam laiali hüüdes üksteist, vaid käisid tihedalt koos ja rääkisid vaikse häälega. Neid rõhus hirm surnud meriröövli ees.

32. p ä ä t ü k k.

Varanduse otsimine — hääl puude vahel.

Osalt hirmu masendaval mõjul, osalt, et lasta puhata Silverit ning haigeid, istusime tippu saabudes kõik maha.

Tervel kiltmaal oli kallak läänepoole ning kohalt, kus meie peatasime, avanes avar vaade. Otse ees paistis üle puude vahuste laintega palistatud Metsaneem; taga nägime ankruplatsi ning Luukere saart ja — üle leetseljaku ning idapoolse lausmaa — osa ulgumerest idapool. Kiiker, kaetud üksikute mändide ning mustade kuristikudega, tõusis järsult taeva poole. Ainustki häält ei kuulnud pääle kauge laintemurru müha ning lugematu hulga putukate pirina. Ühtegi inimest, merel ei ühtegi purje. Vaate avarus suurendas veelgi üksinduse tunnet.

Silver, vaevalt istunud, hakkas vaatama kompassi järgi koosi.

„Sääl on „kõrged puud“;“ ütles ta, „joonel, mis tuleb Luukere saarelt. „Kiikri küljel“ — ma arvan, see on madalam koht sääl. Lapsemäng on nüüd leida varandust. Ma peaaegu mõtlen lõunat süüa enne seda.“

„Mina ei taha just,“ urises Morgan. „Mõte Flintist — ma arvan — võttis vist isu.“

„Ja, mu poeg, täna õnne, et ta surnud on,“ vastas Silver.

„Ta oli inetu saadan,“ hüüdis kolmas röövel värinaga, „niisuguse päris sinise näoga.“

„Seda tegi rumm,“ seletas Merry. „Sinine! Jah, ta oli sinine. See on päris õige sõna.“

Sestsaadik, kui nad leidsid luukere ning sattusid sarnastele mõtetele, hakkasid nad tasemalt ning tasemalt rääkima ning nüüd sosistasid nad juba, nii et nende hääl vaevalt katkestas metsavaikuse. Korruga algas otse meie ees puude seas peenike värisev hääl tuttavat viisi ning sõnu:

„Viisteist meest surnukirstul —
Hõissassa ja pudel rummi“

lialgi ei ole ma näinud enam kohkunud inimesi, kui olid röövlid. Puna kadus kuuelt näolt kui nõiaväel; mõned kargasid püsti, mõned hoidsid kinni teistest; Morgan roomas maas.

„See on Flint, põrgu...!“ hüüdis Merry.

Laul vaikis äkki, teie oleks öelnud, kesk nooti, nagu oleks keegi pannud käe laulja suule. Kõlades kaugelt läbi päikesepaistese, selge õhu roheliste puulatvate seas, kuuldus ta minu arvates ilus ning mahe; seda kummalisem oli ta mõju röövlitesse.

„Tulge,“ ütles Silver, pingutades tuhakarva huuli, et saada sõna suust, „see ei lähe nii. Hakkame minema. See on rummi mõju ning ma ei tunne seda häält: kuid nalja teeb sääl keegi — keegi, kes omab liha ja vere, võite kindlad olla selles.“

Rääkides kasvas ta julgus ning ta sai isegi tagasi natukese endist värvi. Juba hakkasid teisedki kuulama ta julgustusi ning tulid vähehaaval mõistusele, kui korruga kõlas uuesti sama hääl — seekord mitte laul, vaid nõrk kauge kisa, mis veel nõrgemalt vastu kajas Kiikri lõhestikkudest:

„Darby M'Graw,“ halasta — see on parim sõna ta kirjelduseks, — „Darby M'Graw! Darby M'Graw!“ jälle ja jälle ja jälle; ning kõvenes natuke ja lõpetas vandega, mille ma vahele jätan. „Too rummi taha, Darby!“

Jälle tardusid röövlid paigal, silmad pääst välja tungimas. Ammu juba oli kustunud hääl, kuid ikka veel vahtisid nad hirmunult vaikides.

„See on kindel!“ rögises üks. „Lähme.“

„Need olid tema viimsed sõnad,“ oigas Morgan, „viim-
sed sõnad laeval.“

Dick palvetas ruttu, piibel lahti. Ta oli hää kasvatuse
saanud enne kui ta merele läks ning halba seltskonda sattus.

Kuid Silver ei olnud veel võidetud. Kuulsin, kuidas ta
hambad lõgisesid suus, kuid siiski ei annud ta alla.

„Keegi sel saarel ei ole ial kuulnud Darbyst,“ pomises.
Ning siis hüüdis ta viimse pingutusega: „Seltsimehed, mina
olen siin, et kätte saada varandust ning ei tagane kellegi ees,
olgu see inimene ehk saadan. Ialgi ei kartnud ma elusat Flinti,
ning, põrgu nimel, ma ei karda ka surnut. Vähem kui vee-
randi miili kaugusel on seitsesada tuhat naela. Kas pöörab
aumees-õnneotsija ialgi pära dollarite poole vana sinise näoga
madruse-lakardi, ja veel surnu, pärast?“

Kuid toibumise märkigi ei näidanud ta kaaslased, ennem
näis, kui suurendaks nende hirmu ta jultumus.

„Jäta, Dshon!“ ütles Merry. „Ära ärrita vaimu.“

Teised olid liig hirmunud, et vastata midagi. Nad oleks
laiali jooksnud, oleks nad julgenud; kuid hirm hoidis nad koos
ning hoidis nad Dshoni juures, kui aitaks neid tema julgus.
Tema oli juba jagu saanud oma nõrkusest.

„Vaim? Hüva, võib ju olla,“ algas ta. „Kuid on üks
asi, mis mulle selge ei ole. See on vastukaja. Keegi ei ole
ialgi näinud vaimu, kellel oleks vari; hüva, kuidas võib tal
olla siis vastukaja, tahaks ma teada? See ei ole loomulik,
ega?“

Minule näis see väide nõrk. Kuid ialgi ei või öelda,
mis just mõjub julgustavalt, ning minu imestuseks toibus selle
mõjul Dshordsh Merry.

„Jah, see on õigus,“ ütles ta. „Sul on ikka pää õlgadel,
Dshon, tõepoolest. Pöörame teise halsi, seltsimehed! Mehed
siin on valel koosil, ma arvan. Ning kui mõtlema hakata, siis
oli see küll Flinti hääle laadi, kuid siiski mitte täiesti tema
moodi. Ta oli rohkem kellegi teise laadi — see oli...“

„Põrgu nimel — Ben Gunn!“ karjus Silver.

„Jah, see ta oli,“ hüüdis Morgan tõustes põlvedele. „See
oli Ben Gunn!“

„Ega see midagi ei tähenda, ega?“ küsis Dick. „Ben
Gunn niisama vähe siin kui Flintki.“

Kuid vanemad mehed vastasid seda märkust ainult
põlgtusega.

„Noh, keegi ei mõtle Ben Gunni pääle,“ hüüdis Merry,
„olgu ta surnud või elus; keegi ei tuleta meele teda.“

Imestustäratav, kuidas nad jälle toibusid ning kuidas
nende näod jälle loomuliku värvi omandasid. Varsti lobisesid
nad jälle, kuulatades vahetevahel; ning mõne aja pärast, kui

häält enam kuulda ei olnud, võtsid nad endi tööriistad jällegi õlale ning jätkasid teed, Merry kõige ees Silveri kompassiga, et hoiduda ühel joonel Luukere saarega. Ta ütles õigust: surnud või elus, keegi ei mõelnud Ben Gunni päale.

Ainult Dick veel hoidis oma piiblit ning vaatas ringi hirmunud pilgul; kuid talle ei tundud kaasa ja Silver isegi tõnkas teda ta ettevaatuse pärast.

„Ma ütlesin sulle,“ rääkis ta, „ma ütlesin, sa rikkusid ära oma piibli. Kui selle pääl ei kõlvanud vanduda, mis peab siis vaim sellest, mis sa arvad? Mitte nii paljugi!“ ning ta plakutas sõrmi, seisatades momendiks enda kargul.

Kuid Dick'il ei olnud hää; selge oli mulle, et ta hakkas haigeks jääma; palavus, liigväsimus, ning ehmatus põrutus ja palavik, mida ennustas doktor Livesey, tõusis järjest kõrgemale.

Siin, kõrgendikul, oli hää käia; meie tee, nagu juba ütlesin, viis natuke allamäge, sest kiltmaal oli kallak läänepoole. Männid, suured ning väikesed, kasvasid üksikult; ning isegi muskuspuude vahel kõrvetas päike lagedaid paiku. Minnes peaaegu põiki üle saare loodepoole, lähenesime üheltpoolt. Kiikri kallakule ning teiselt poolt avanes ikka laiemalt vaade üle läänelahe, millel ma kord enda venes kiikusin ning värisesin.

Esimene kõrge puu, mille juure jõudsin, osutus kompassi järgi vale. Niisama teine. Kolmas tõusis jalga kakssada üle teiste lähedate; see oli hiiglane, punane tüvi, suur kui maja ning kroon lai, et võis terve kompanii ta all manööverdada. Ta oli kaugele merele näha, ida- kui ka läänepolt ning võis kaardil märgitud olla kui tähis laevadele.

Kuid ei olnud puu kuju see, mis mõjus minu seltsilistesse, vaid teadmine, et siin kuskil, laiuvate okste all, on maetud seitsesada tuhat naela kullas. Mida lähemale nad jõudsid, seda enam hajutas nende hirmu mõtte kullast. Silmad põlesid neil pääs; jalad liikusid kiiremalt ning kergemalt; nende hinge mahtus ainult õnn, mis ootas ees, terve eluaeg lõbusid ning liialdusi.

Rõhkides komberdas Silver enda kargul; ninasõõrmed laiusid ja värisesid tal; ta kirus kui kurivaim, kui kärbsed laskusid ta higisele, läikivale näole; tigidalt tõmbas ta nõöri, mille küljes olin mina ning vaatas vahetevahel surmakuulutava vaatega minu poole. Ta ei vaevanud ennast sugugi mõtete varjamisega ning ma lugesin neid kui raamatust. Kulla läheduses unustati kõik; tema lubadus ning doktori hoiatus olid mõlemad minevikulood. Ei olnud kahtlust, et ta lootis kätte saada varanduse, ööpimeduse katte all leida ning vallutada

„Hispaniola“, lõigata läbi iga ausa kõri saarel ning siis ära purjetada kuritegude- ja kullakoormaga.

Põrutatud neist vintsutustest, nagu ma olin, oli mul raske pidada sammu varanduseotsijatega. Komistasin vahetevahel, ning igakord tiris Silver toorelt nõõri ja saatis minu poole enda mõrtsukapilke. Dick, kes maha jäänud ning viimsest tuli, pomises endamisi palveid ja vandeid, kui palavik tõusis. Ka see suurendas mu piina ning kõige tipuks vaevas mind mõte kurbmängust, mis juhtus siin kiltmaal, kui see jumalata sinise näoga meriröövel — kes suri Savannahs, lauldes ja karjades viina järgi — tappis oma kuus kaaslast. See metsatukk, nüüd oli ta nii rahulik, kuid siis pidi ta täituma karjatustega; ning juba selle mõtte juures arvasin kuulvat võitlusekära.

Nüüd olime võsastiku äärel.

„Hõissa, poisid, kõik korraga!“ hüüdis Merry ja pani esimesena jooksu.

Ning kümne meetri pärast nägime neid korraga seisavat. Kuuldus tasane hüüe. Silver kiirendas sammu, niipalju kui suutis ning järgmisel momendil ka meie temaga.

Meie ees oli suur auk maa sees, mitte väga hiljutine, sest ta ääred olid sisse langenud ning rohi tärgranud ta põhjas. Säääl oli pooleksmurtud kangivars ning laialipillatud mitme pakk-kasti lauad. Ühele neist oli põletatud tulise rauaga nimi „Walrus“ — Flinti laeva nimi.

Kõik oli selge. Varandus oli leitud ning röövitud: olid läinud seitsesada tuhat naela.

33. päätükk.

Pääliku langemine.

Ei ole olnud ses maailmas enne sarnast pööret. Kõik kuus meest seisid kui pähe löödud. Kuid kõige enne toibus hoobist Silver. Iga ta mõte oli kui võiduajamisel pöördud sellele rahale; seisak tuli silmapilkselt ning enne kui teised jõudsid taibata juhtunud äpardust, valitses ta enda pääd ning muutis plaani.

„Dshim,“ sosistas ta, „võta see ning ole valmis,“ ja andis mulle kahe rauaga püstoli.

Samal ajal pöördus ta põhjapoole ning mõne sammu pärast oli auk meie kahe ning teiste viie vahel. Siis vaatas ta minu peale ning noogutas päaga kui öeldes: „See on kitsas nurk siin,“ ja tõepoolest mõtlesin ma seda. Ta vaade oli jälle kaunis sõbralik; need alalised pöörded olid nii vastikud mulle, et ma ei suutnud hoida sosistamast: „Ah, teie läksite jälle teisele poole.“

Kuid tal ei olnud vastamiseks aega. Üksteise järgi kar-

gasid röövlid vandudes ja karjudes auku ning hakkasid kaevama kätega maad, lükates lauad kõrvale. Morgan leidis tüki kulda. Sõimuvaling kostis, kui ta selle ülal hoidis. See oli kahenaelane raha ning käis käest-käte veerand minutit.

„Kaks naela!“ rääkis Merry, väristades raha Silveri poole. „Kas see ongi su seitsesada tuhat, mis? Sa oled kange meie lepingute pääle, eks? Sina olid see, kes alati petta sai, sa puupäaga lontrus!“

„Kaevake aga edasi, poisid,“ ütles Silver külmeima häbematusena, „ma ei imesta, kui teie leiatega ka mõned maapähklad.“!

„Maapähklaid!“, kordas vihaseks Merry. „Kuulete, seltsimehed? Ma ütlen, see mees teadis seda kõik aeg. Vaadake talle näkku, sääl on see kirjutatud.“

„Ah, Merry,“ tähendas Silver, „jälle tahad saada kapteniiks? Sa oled kangekaelne poiss, peab ütlemata.“

Kuid seekord olid kõik Merry poolt. Nad hakkasid välja ronima august, hoides ähvardavaid pilke seljataha. Üks asjaolu näis meile kasulik: nad kõik ronisid üles teisele poole.

Nii me seisime, kaks ühel pool, viis teisel, ja auk meie vahel; ning keegi ei olnud küllalt üles kruvitud, et anda esimene hoop. Silver ei liikunud; seistes sirgelt kargu najal, vaatles ta neid ning näis nii külmavereline, kui ial võib olla. Ta oli julge, kahtlemata.

Lõpuks näis Merry mõtlevat, et kõne võiks aidata.

„Seltsimehed,“ ütles ta, „sääl on ainult kaks; üks on sant, kes meid siia tõi ning nii kaugele hukutas; teine on kutsikas, keda ma sooviks südamest. Noh, mehed...“

Ta käsi ning hääl tõusid ja silmanähtavalt mõtles ta lasta. Kuid just siis kõlasid — põmm! põmm! põmm! — kolm pauku võsastikust. Merry kukkus, pää ees, auku; seotud päaga mees hakkas keerlema kui vurr, kukkus siis pikali ning jäigi, ikka veel tuksudes; teised kolm meest panid jooksu, nii ruttu kui suutsid.

Enne kui midagi mõtelda jõudis, saatis Silver kaks pistolipauku Merryssse ning kui see viimaks agoonias silmad tema poole pööras, ütles ta: „Dshordsh, ma arvan, et tasin nüüd.“

Samal momendil ilmusid muskuspuude seast meie juure doktor, Gray ja Ben Gunn, suitsevad püssid käes.

„Edasi!“ hüüdis doktor. „Rutemini, poiss. Meie peame nad lahutama paatidest.“

Ning meie tormasime edasi, murdes rinnaga läbi põõsaste.

Silver püüdis meiega sammu pidada. Töö, mis ta tegi, hüpatas end kargu abil, nii et rinnamusklid ähvardasid lõhkeda, oli nii suur, et isegi terve inimene ei oleks seda välja

kannatanud, nagu arvas doktor. Kuid siiski oli ta maha jäänud meetrit kolmkümmend ning jõud oli lõppemas, kui saabusime kallaku äärelle.

„Doktor!“ hõikas ta. „Vaadake sinna. Ärge rutake.“

Tõepoolest ei olnud vaja rutata. Lagedal kiltmaal oli näha, et elugapääsnuud jätkasid jooksu samas sihis, kui algasidki. otse Esimese Masti poole. Meie olime nende ning paatide vahel; seda nähes istusime maha puhkama neljakesi, kuna Silver nägu kuivatades aeglaselt üles nihkus.

„Suur aitäh, doktor,“ ütles ta. „Teie jõudsite just parajal ajal appi mulle ja Hawkinsele. Ah see oled sina, Ben Gunn,“ lisas ta juure. „Sa oled tore, pole öelda midagi.“

„Jah, mina olen Ben Gunn, jah,“ vastas mahajäetu, angerjana kääneldes ta kallistuses. „Ja,“ jätkas ta tüki aja pärast, „kuidas käib teie käsi, mr. Silver? Aitäh, hästi, ütlete teie.“

„Ben, Ben,“ pomises Silver, „mis sa tegid mulle!“

Doktor saatis Gray tagasi ühe järele kangidest, mis mässajad maha jätsid põgenedes; ning siis laskusime aegamööda alla künkalt paatide juure, teatades mõne sõnaga, mis oli juhtunud vahepeäl. See oli lugu, mis väga sügavalt huvitas Silverit, ning Ben Gunn, poollooll mahajäetu, oli kangelane algusest lõpuni.

Ben leidnud oma üksildastel rännakutel luukere, tema rööviski kõik asjad; tema leidnud varanduse; kaevanud ta välja (kirkavarss, pooleksmurtud, oli veel augus); tassunud selle seljas jaokaupa suure vaevaga männi alt oma koopasse kahetipuga künkal saare kirde-nurgas, ning sääl lamanud see juba kaks kuud enne „Hispaniola“ saabumist.

Kui doktor oli talt välja meelitanud saladuse pärastlõunal pääle kallaletungi, ning kui järgmisel hommikul ankruplats tühi oli, läinud ta Silveri juure, annud talle kaardi, mis nüüd oli kasuta — annud talle tagavarad, sest Ben Gunni koobas olnud hästi varustatud kitselihaga, mille ta soolanud — annud talle kõik, et pääseda hädaohuta majast kahetipuga künkale, olla sääl hoitud malaaria eest ning hoida varandust.

„Mis teiesse puutub, Dshim,“ ütles ta, „siis ei olnud mu süda rahul, kuid ma tegin, mis võisin, nende hääks, kes täitsid enda kohut; ning et teid ei olnud nende hulgas, see ei olnud minu süü.“

Hommikul, leides hirmsas hädaohus mässajate seas, jooksnud ta koopasse, minnes terve tee, ning jättes skvairi kapteni kaitseks, võtnud kaasa Gray ja mahajäetu, ning võtnud koosi põiki üle saare männi poole, et jõuda aegsasti kohale. Varsti näinud ta, et meie jõuame ette neist; ning siis rutanud Ben Gunn, kes kerge jalaga, ja teinud, mis võis. Talle tulnud pähe kasutada oma endiste kaaslaste ebausklikkust; ning sellel oli

nii palju tagajärgi, et Gray ja doktor saabusid kohale ning jõudsid endid peita põõsastesse.

„Ah,“ ütles Silver, „see oli minu õnn, et oli kaasas Hawkins. Vana Dshoni oleks ta lasknud tükkideks lõigata ning poleks kordagi mõelnud pärast, doktor.“

„Mitte kordagi,“ vastas dr. Livesey lõbusalt.

Seks ajaks saabusime paatide juure. Doktor tegi kirgaga kõlbmataks ühe neist, ning siis istusime teise ja asusime teele Põhjalahe poole.

See oli kaheksa-üheksa miili pikkune tee. Ka Silver, ehk küll puruväsinud, võttis aeru, ning varsi libisesime kiirelt üle vaikse mere. Varsi olime väljas väinadest ning käänasime ümber saare kagunurga, ümber mille vedasime nelja päeva eest „Hispaniola“.

Möödudes kahetipuga künkast, nägime Ben Gunni koopa musta suud ning selle juures seisvat inimest, kes toetus püsile. See oli skvair; tervitasime teda taskurätiku ning kolmekordse hurraaga, mille hulka kostis ka Silveri hääl, niisama südamlikult kui teisedki.

Kolm miili edasi, just seespool Põhjalahe suud, kohtasime „Hispaniolat“, mis ise juba liikus. Viimane tõus kergitas ta; ning oleks olnud siin palju tuult või tugev vool mõõna ajal, nagu lõunapoolsel ankruplatsil, iialgi poleks me teda leidnud enam, või leidnud päästmatult randunult. Ainult vähe oli tal vigastusi, pääle pääpurje vigastuse. Teine ankur säeti korda ning lasti vette poolteise sülla sügavusel. Pöörsime samud Rummi lõuka poole, lähemat teed Ben Gunni varandustemaja juure; ning siis pöördus Gray paadiga üksi tagasi „Hispaniola“le, kus ta veetis öö, olles vahiks.

Rannast koopasuuni kõrgenes maa. Selle kõrgendiku tipul kohtas meid skvair. Minu vastu oli ta väga südamlik ja hää, ei kõnelenud midagi põgenemisest, ei laitvalt ega kiitvalt. Silveri viisaka tervituse pääle vihastas ta.

„Dshon Silver,“ ütles ta, „teie olete suurim kurjategija ning petis — suurim petis, sir. Mulle öeldi, et ma ei kiusaks teid taga. Hüva, ma ei tee seda. Kuid surnud, sir, surnute hinged lasuvad teie hingel.“

„Täna alandlikult, sir,“ vastas Pikk Dshon, tervitades jälle.

„Ärge tänage mind!“ karjus skvair. „See on suur kohuse mittetäitmine. Kasige minema.“

Pääle selle astusime kõik koopasse. See oli suur, ruumikas koht, väikese allika ja sõnajalgadest varjatud veeloiguga. Põrandaks liiv. Suure tule juures lebas kapten Smollett; ning kaugel nurgas helgates tule paistel, nägin suuri rahahunnikuid ning neljakandilisi kullakange. See oli Flinti varandus, mille

järgi olime tulnud nii kaugelt, ning mis oli maksnud seitsmeteistkümneme „Hispaniola“ mehe elu. Palju oli läinud maksma ta korjamine, palju verd ning vaeva, palju laevu põhja lastud, palju suurtükipauke, palju häbi ja valet ja julmust, keegi elavatest ei suuda öelda seda. Oli veel saarel kolm meest — Silver, vana Morgan ja Ben Gunn — kellel oli osa neis kuritöödes ning kes olid asjata lootnud saada osa sellest.

„Tule siia, Dshim,“ ütles kapten. „Sa oled tubli poiss, omamoodi, Dshim; kuid, arvan, meie sinuga koos enam ei lähe merele. Sa oled liig ära hellitatud minu jaoks. See olete teie, Dshon Silver? Mis toob teid siia, mees?“

„Asun jälle enda kohuste täitmisele, sir,“ teatas Silver.

„A—a!“ vastas kapten, ning muud ei öelnud ta midagi.

Missugune õhtusöök oli mul sel õhtul enda sõprade keskel; ning missugune oli söök, see Ben Gunni kitseliha ning mõned asjad ja pudel vana viina „Hispaniola’lt“! Iialgi, arvan ma, ei ole inimesed olnud rõõmsamad ja õnnelikumad. Ka Silver, kes küll kaugemal kui teised istus tule äärest, kuid ta sõi isukalt, valmis üles kargama, kui keegi vajas midagi, ning valmis ühinema meie naeruga — seesama viisakas, nobe, sõnakuulelik madrus, kui sõidu alguselgi.

34. p ä ä t ü k k.

Ning lõpuks.

Järgmisel hommikul asusime tööle varakult, sest nii suure hulga kulla tassimine — maad mööda terve miil ning siis veel kolm miili paadiga — „Hispaniola“ juure, oli suur vaev nii väikese hulga tööliste jaoks. Kolm meest, kes veel viibisid saarel, ei teinud muret meile; ainsast vahist künka veerul jätkus, et meid kaitsta ootamata kallaletungi vastu ning-päale selle arvasime, et neil on villand juba löömingust.

Agaralt algasime tööd. Gray ja Ben Gunn käisid paadiga edasi-tagasi, kuna teised nende äraolekul kulda randa vedasid. Kaks kangi, rippudes nõõri otsas üle öla, oli tubli koorem täiskasvanule — ainult aeglaselt suutis ta liikuda nendega. Minust ei olnud asja tassimise juures, olin terve päeva koopas ja pakkisin raha leivakastidesse.

See oli kummaline kogu rahade mitmekesidusest, nagu Billy Bonesi omagi, kuid palju suurem ning nii mitmekesine, et, arvan, ei ole olnud suuremat lõbu, kui selle raha sorteerimine. Inglise, Prantsuse, Hispaania, Portugaalia, igasugused, kõigi Euroopa kuningate pildid viimase saja aasta jooksul, kummalised hommikumaa rahad, millel joonistus peen kui ämblikuvõrk, ümarikud rahad ja neljakandilised, rahad, millel auk sees, et kaelas kanda — peaaegu kõik rahaliigid.

mis olemas maailmas, arvan, leidusid selles kogus; ning mis puutub arvusse, neid oli kui lehti sügisel, nii et mul selg valutas kummardamisest ning sõrmed sorteerimisest.

Päev möödus päeva järgi selles töös; igaks õhtuks oli veetud jälle hulk varandust laevale, kuid hulk tast jäi hommetootama; ning kõik aeg ei kuulnud me midagi ellujäänud mässajatest.

Lõpuks — see oli vist kolmandal õhtul — meie doktoriga hulkusime künkal, kust avanes vaade üle saare lausmaa, kui alt sügavast pimedusest tõi tuul meie kõrvu heli, midagi ulgumise ja laulmise vahelmist. Kuulsime ainult lühikest kisa, millele järgnes endine vaikus.

„Taevas andku andeks neile,“ ütles doktor, „need on mässajad.“

„Kõik jooanud, sir,“ segas vahele Silveri hääl meie seljagant.

Silver, pean ütleva, oli täiesti vaba, ning vaatamata alaliste eemaletõukavate märkuste pääle, näis ta end pidavat eesõigustatud, sõbralikuks teenijaks. Tõepoolest, tähelepanuväärt oli, kuidas ta ära kannatas haavamised ning millise viisakusega püüdis ta lepitada teisi. Kuid temaga käidi ümber kui koeraga; ainult Ben Gunnil oli veel hirm oma vana ülemuse ees, ning minul oli põhjust olla tänulik ta vastu, ehk küll minul õigust oli mõelda temast halvemini kui teised, sest olin näinud teda kavatsevat kiltmaal uut äraandmist. Sellepärast pole imestada doktori vastuse üle.

„Jooanud või jampsivad,“ ütles ta.

„Teil on õigus, sir,“ vastas Silver, „kuid see on meile ükskõik, teile ning minule.“

„Usun, teil on raske oodata, et ma teid peaksin hääks inimeseks,“ vastas doktor pilkavalt, „ning sellepärast üllatavad teid minu arvamisid. Kuid oleksin ma kindel, et nad säälsampsivad — ühel neist on palavik, seda ma tean — siis ma lähaksin, ning vaatamata riisiko pääle, annaksin abi neile.“

„Palun vabandust, sir, teie ei teeks õieti,“ tähendas Silver. „Teie kaotaksite enda kalli elu, võite kindel olla selles, Nüüd olen mina teie poolt, ihu ja hingega; ning ma ei tahaks näha, et meie pool nõrgemaks jääks, iseäranis kui see olete teie, sest ma tean, mis võlgnen teile. Kuid need mehed sääls all, nad ei saa sõna pidada — isegi siis mitte, kui nad tahaksid seda.“

„Jajah,“ arvas doktor, „teie olete mees, kes peab sõna, seda me teame.“

Need olid viimsed märgid röövlitest. Ainult korra kuulsime püssipauku väga kaugel, ning järeldasime sellest, et nad on jahil. Peeti nõu ning otsustati jätta nad saarele — Ben

Gunni piirita rõõmuks ja Gray rahulduseks. Jätsime neile hulk kuule ja püssirohtu, soolatud kitseliha ning arstirohte; pääle selle teisi tarbeasju, tööriistu, riideid, tagavarapurje, sülda paar trossi ning doktori erilise soovi pääle tublisti tubakat.

Need olid viimased toimingud saarel. Varandus oli enne seda juba laevale veetud, oli võetud värsket vett ning igaks juhtumiseks tagavaraks muretsetud kitseliha; ning lõpuks hiiwasime ühel ilusal hommikul ankru ja purjetasime välja Põhjalahest, seesama lipp mastis, mille kord tõstis kapten maja juures.

Röövliid kolmekesi olid jälginud meie tegusid rohkem, kui teadsime oodata. Sest tulles läbi kitsuse, läks meie tee läbi väga lähedalt lõunapoolsest neemest ning sääl nägime neid põlvitamas leetseljakul, käed välja sirutatud palves. Meil kõigil, arvan, oli raske jätta neid nii halba seisukorda; kuid ei tohtinud riskeerida teistkordse mässuga; ning viia nad tagasi kodumaale võlla jaoks oleks olnud julm. Doktor hõikas neid, ütles et jäeti tagavarad ning kust neid leida võib. Kuid nad hüüdsid meid edasi nimepidi, paludes Jumala nimel halastada ja mitte jätta surema neid sarnasesse kohta.

Lõpuks, nähes, et laev edasi liikus enda koosis, ning kiiresti kaugenes, kargas üks neist — ma ei tunnud ära, kes — püsti, tõstis püssi palge ning kuul vihises üle Silveri pää läbi pääpurje.

Pääle selle hoidusime reelingi varju ning kui ma jälle vaatasin tagasi, olid nad kadunud leetseljakult ja leetseljak ise oli nägematu kauge maa tõttu. See oli lõpp ning enne õhtut kadus minu suureks rõõmuks silmist kõrgeim kalju Varanduste saarel.

Mehi oli meil nii vähe, et igaüks pidi olema väljas, ainult kapten lamas päras madratsil, tehes korraldusi. Ehk küll väga paranenud, vajab ta siiski rahu. Pöördusime läheima Hispaania-Ameerika sadama, sest ilma värskete meesteta ei riskeerinud meie kodureisi ette võtta; juba enne kui saabusime sinna, väsitasiid meid ära kanged tuuled ja tormised ilmad.

Päike loojenes kui ankru kaunis maaga piiratud lahes heitsime ning kohe ümbritsesid meid paadid neegritega, Meksiko indiaanlastega ja segaverelistega, kes pakkusid puuvilja ja toiduaineid ning tahtsid näidata suklemist raha järele. Need hääsüdamlised näod (eriti mustadel), troopika puuvili ning linnas süütuvad tuuled olid väga meeldivaks kontrastiks meie sünkidele, veristele seiklustele saarel. — Doktor ja skvair läksid maale ning võtsid ka minu ühes. Kohtasime sääl Inglise sõjalaeva kaptenit, hakkasime juttu ajama, pärast läksime

laevale ning aeg läks nii ruttu, et ei märganudki, kui ju tõusis päike ning pidime tagasi pöörduma „Hispaniola’le“.

Ben Gunn oli ükski lael ning meie saabudes hakkas ta grimasse tehes patte tunnistama. Silver oli läinud. Ben oli aidanud ta mõne tunni eest maale, ning kinnitas, seda teinud ta meie elu hoides, see olnud hädaohus, „niikaua kui on laevas see ühejalaga mees.“ Kuid see ei olnud kõik. Kokk ei läinud tühjade kätega. Ta oli vaheseina läbi lõiganud ning ära viinud ühe koti rahaga, umbes kolme-neljasaja naelaga.

Arvan, kõik olid rõõmsad, et pääsid nii kergesti temast.

Hää küll, teeme pikale loole lühikese lõpu. Võtsime mõned uued mehed, tegime hää reisi ja „Hispaniola“ saabus Bristol, kui parajasti mr. Blandly hakkas mõtlema abilaeva saatmise pääle. Ainult viis meest tuli tagasi meist, kes reisi algasid. „Viin ja kurat lõpetasid“ kättemaksu; meie küll ei olnud nii halvas seisukorras, kui laev.

Igauks meist sai osa varandusest ning tarvitas seda, targasti või rumalasti, nagu oli kellegi iseloom. Kapten Smollett jäi ära merelt. Gray ükski ei säilitanud oma raha, vaid tahtis edasi jõuda, hakkas edasi õppima; nüüd on ta tüüri-mees ja suure, ilusa laeva osanik; pääle selle abielus ja perekonnaisa. Mis puutub Ben Gunnisse, tema sai tuhat naela ning pummeldas need läbi kolme nädalaga, või, õigemini öelda, üheksateistkümnepäevaga, sest kahekümmendal tuli ta tagasi kerjates. Siis sai ta uksehoidja koha, mida ta kartis juba saarel; ning praegugi elab ta veel, suur sõber väikeste poistega, mõne kentsaka joone pääle vaatamata, ning usin laulja püha-päeviti kirikus.

Silverist ei kuulnud me enam midagi. See hirmus merimees kadus mu elust; kuid, usun, ta kohtas oma vana neegride ning elab väga mugavalt temaga ja kapten Flintiga. Loodan, et see on nii, sest mõnususte pääle teises ilmas on tal väga vähe lootust.

Hõbe ning sõjariistad, niipalju kui tean mina, on veel säääl, kus mattis nad Flint; ning minu pärast võivad nad olla säääl. Härgadega ei suuda mind viia sinna neetud saarele; ning rusuvaimad uned on need, kui kuulen murdlainete müha vastu randa ning kui kohkun püsti voodis, kapten Flint kriiskava hääle helisedes kõrvades: „Raha! Raha! Raha!“

(Lõpp).

Vastutav toimetaja M. Nurmik.

Tegev toimetaja A. Oengo-Johanson.

